

również pozwala sięgnąć do głębszych pokładów myślenia o człowieku. Choć wyrastając z myślenia psychologicznego, stara się wyjść poza kwestionariusze, tabele, korelacje i inne związki odniesień i spojrzeć na człowieka jako na wielką tajemnicę. Spojrzenie to ubogacić może czytelnika nie tylko znającego dobrze zagadnienia psychologiczne i psychiatryczne, ale także czytelnika, nieznanego szczegółów poruszanych zagadnień. Książka stanowi ciekawe opracowanie i dlatego warto się z nią zapoznać. Walorem recenzowanej pozycji jest bogactwo nowych poglądów, wyrastających z przemyśleń teoretycznych oraz doświadczenia pracy z pacjentem. Wiele z tych poglądów na rynku polskim jest czymś nowym, dlatego też może stać się inspiracją do dalszych poszukiwań. Książkę tę można polecić nauczycielom, zajmującym się wychowaniem młodego człowieka, wychowawcom, studentom, duszpasterzom i nauczycielom akademickim. Może stać się ona inspiracją dla osób poszukujących rozwiązań wielu swoich problemów, takich jak zagubienie w świecie wartości, depresje czy nieumiejętność odnalezienia się we współczesnym świecie.

Dariusz Buksik

Tomasz Niemirowski, *O naturze i wspomaganii rozwoju umysłowego*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2008, ss. 82.

Książka *O naturze i wspomaganii rozwoju umysłowego* jest zapisem poszukiwań, jakie prowadził Tomasz Niemirowski w celu odnalezienia normatywnej teorii rozwoju umysłowego w jego wymiarze poznawczym. U źródła owych poszukiwań tkwiły z jednej strony przekonanie o potrzebie teorii opisującej rozwój umysłowy, szczególnie dla osób zajmujących się kształceniem i wychowaniem, a z drugiej strony świadomość, że współczesna literatura psychologiczna zawiera opisy różnych aspektów rozwoju umysłowego, ale nie formułuje ujęć całościowych i wartościujących, nie próbuje stwierdzić, na czym polega pełnia rozwoju umysłowego i nie odnosi się do pojęcia prawdy. Przyglądając się charakterowi koncepcji psychologicznych, autor dochodzi do przekonania, że zbudowanie normatywnej teorii rozwoju umysłowego nie jest możliwe w odwołaniu do samej psychologii, ale domaga się syntetycznego spojrzenia filozoficznego. W swoich poszukiwaniach opiera się zatem nie tylko na literaturze z zakresu psychologii, ale także na koncepcjach filozoficznych, a wśród nich szczególnie na systemie arystotelesowsko-tomistycznym. Rozważania zostały podzielone na sześć części, które poświęcono kolejno: strukturze rozwoju umysłowego, jego uwarunkowaniom, celom, wskaźnikom rozwoju, jego pełni oraz wnioskom praktycznym. Jak wynika z układu treści, Tomasz Niemirowski proponuje czytelnikowi całościową wizję rozwoju umysłowego, rozpoczynając od wrodzonych dynamizmów, będących fundamentem rozwoju, a kończąc na pełni rozwoju umysłowego.

W pierwszej części pracy autor omawia strukturę rozwijającego się umysłu. Przyglądając się kilku teoriom psychologicznym, stwierdza, że ich wspólnym rysem jest przekonanie o tym, że umysł jest z jednej strony reprezentacją świata, a z drugiej strony sam wytwarza tę reprezentację. Jest więc równocześnie bierny i czynny. Aby wyjaśnić problem funkcjonowania umysłu, Tomasz Niemirowski sięga do średniowiecznej teorii św. Tomasza z Akwinu, która głosiła istnienie dwóch intelektów – biernego oraz czynnego. Pierwszy odpowiedzialny był za gromadzenie informacji, drugi, posiadający wrodzone dane (założenia, nastawienia, kompetencje), organizuje zdobyte doświadczenia w modele sytuacyjne i dąży do stworzenia prawdziwej i pełnej wizji rzeczywistości.

Kolejna część pracy poświęcona została uwarunkowaniom rozwoju umysłowego, a szczególnie ustaleniu tego, co jest wrodzone w umyśle, jaką rolę pełni język w rozwoju umysłowym i jakie są mechanizmy tego rozwoju. Wychodząc z założenia, że poznanie jest zmianą istniejącego już obrazu rzeczywistości, autor przedstawia, jakie struktury wrodzone posiada jego zdaniem umysł, i wylicza twierdzenia, którym trudno zaprzeczyć i które w związku z tym mogłyby zostać uznane za wrodzone dla umysłu. Omawiając rolę języka w rozwoju umysłowym, Tomasz Niemirowski wskazuje, że rozwój językowy i poznawczy są od siebie wzajemnie zależne i w związku z tym zwiększenie liczby pojęć służących do opisu rzeczywistości stanowi fundament lepszego i głębszego jej rozumienia. Ostatnie zagadnienie – mechanizm rozwoju umysłowego – łączone jest z doskonaleniem zbioru znaków, tworzących umysłową reprezentację rzeczywistości, który usprawnia kontakt z rzeczywistością i prowadzi do wyższej jakości życia.

W rozdziale trzecim autor zajmuje się celem rozwoju umysłowego, którym jest rozumienie. Dzieli je na rozumienie znaku, czyli dostrzeganie rzeczywistości, którą dany znak reprezentuje, oraz na rozumienie rzeczywistości, czyli umiejętność nazwania jej i włączenia w swój system językowy. Zdaniem Tomasza Niemirowskiego, rozumienie ma wymiar normatywny, ponieważ celem rozwoju umysłowego jest rozumienie „właściwe”, „odpowiednie”, „oczekiwane”. Jeżeli rozumienie rzeczywistości przez konkretnego człowieka nie spełnia wymienionych warunków, jego działania są nieskuteczne, co stanowi z kolei sygnał, że rozumienie wymaga korekty. W ramach swoich poszukiwań autor próbuje określić także, czym jest „głębia rozumienia”. Postrzega ją w odniesieniu do rzeczywistości jako widzenie jej w strukturach przyczynowo-skutkowych, natomiast w odniesieniu do znaku jako dostrzeganie jego desygnatu – przyczyny znaku. Właściwą głębię rozwoju umysłowego utożsamia z mądrością życiową, którą ujmuje jako dostrzeganie sensu i celu wszystkich wydarzeń własnego życia oraz wynikający z niego spokój.

Kolejny rozdział poświęcony jest wskaźnikom rozwoju umysłowego. Przyglądając się rozwojowi w wymiarze zarówno jakościowym, jak i ilościowym, Tomasz Niemirowski stwierdza, że w aspekcie jakościowym wskaźnikiem rozwoju jest spójność i prawdziwość obrazu świata, natomiast w aspekcie ilościowym przyrost wiedzy. Po omówieniu obydwu aspektów rozwoju autor przybliży także

ich konsekwencje w dziedzinie czynu. Przekładają się one, jego zdaniem, nie tylko na skuteczność i wartość działania, ale także na jego moralność.

Po określeniu wskaźników rozwoju umysłowego autor podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o pełnię owego rozwoju. Definiuje ją jako uzyskanie takiej wizji świata i siebie w nim, w której wszystkie intuicje, przeczucia i domysły znajdują swoje sformułowanie, uzasadnienie i rozwinięcie oraz wyrażają się w satysfakcjonującym i skutecznym działaniu. Inaczej mówiąc, kresem rozwoju umysłowego jest posiadanie prawdziwego i pełnego obrazu rzeczywistości w zakresie wyznaczonym przez zainteresowania i funkcje społeczne, zawodowe oraz rodzinne. Oprócz rozwoju w aspekcie ilościowym i jakościowym Tomasz Niemirowski wyróżnia w rozwoju aspekt głębi. Osiągnięcie głębokiego rozumienia rzeczywistości łączy z poznaniem Pierwszej Przyczyny, z której wynikają wszystkie przyczyny wtórne. Jej poznanie prowadzi, zdaniem autora, do odkrycia najgłębszego sensu rzeczywistości oraz sensu własnej egzystencji.

Swoje rozważania Tomasz Niemirowski kończy wnioskami praktycznymi, które formułuje zarówno w odniesieniu do własnego rozwoju umysłowego, jak i w zakresie wspomagania rozwoju umysłowego innych. Podsumowując, można powiedzieć, że książka *O naturze i wspomaganiu rozwoju umysłowego* zwraca uwagę na interesujący problem, jakim jest rozumienie rozwoju umysłowego oraz normatywny charakter owego rozwoju. Przedstawia ponadto czytelnikowi oparte na filozofii arystotelesowsko-tomistycznej rozwiązanie postawionego problemu, dając podstawy do dalszych poszukiwań i rzucając światło na praktykę dydaktyczno-wychowawczą, uwzględniającą zawsze wspomaganie rozwoju umysłowego.

Jarosław Horowski*

Jerzy Bagrowicz, *Stawać się bardziej człowiekiem. Z podstaw edukacji religijnej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008, ss. 216.

Książka Jerzego Bagrowicza *Stawać się bardziej człowiekiem. Z podstaw edukacji religijnej* jest zbiorem prac przybliżających istotne z punktu widzenia wychowania, a zwłaszcza wychowania religijnego, kwestie, takie jak: godność osoby, rozwój sumienia, autorytet czy doświadczenie religijne. Są to obszerne tematy, opracowane już w niejednej publikacji. Pobieżne zapoznanie się z problematyką podejmowaną w książce skłania więc do zadania pytania, czy kilkunastostronicowe rozważania mogą wnieść coś nowego do wiedzy pedagogicznej.

* Dr Jarosław Horowski jest adiunktem w Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.